

Cvito Fisković

O ZLATU I SREBRU SPLIĆANA U 16. STOLJEĆU

UDK: 739.1 (497.5 Split) (093)"15"

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 3. V. 1994.

Cvito Fisković
58000 Split, HR
Karamanova 11

U ovom članku autor popunjava sliku o kulturi u Dalmaciji, u kojoj se sačuvalo, kao i u Splitu, mnogo kuća gotičkoga i renesansno-gotičkoga stila čija je unutrašnjost u 16. stoljeću bila ispunjena umjetničkim predmetima, namještajem i drugim dragocjenim predmetima. Većina predmeta, zlatnog i srebrenog nakita, posuda, pribora za jelo, posrebrene oružja i drugih predmeta umjetnog obrta iz toga razdoblja nije se sačuvala. To su djela starih majstora kojih je bilo mnogo u Dalmaciji, a njihova imena su većinom hrvatska, što potvrđuje i arhivska dokumentacija, koja svjedoči o njihovom postojanju i radu. Sačuvani su mnogi dokumenti o različitim predmetima, srebrnim i zlatnim, posebno u inventarima starih obitelji i pojedinih građana.

Autor ovdje spominje one koji postojahu u 16. stoljeću, a dokumente o zlatarima i predmetima našao je u Arhivu grada Splita, što citira izvorno u bilješkama ovoga članka.

Umjetnički predmeti koje splitske obitelji upotrebljavahu u tijeku 15. i 16. stoljeća nisu sačuvani i mi danas ne poznajemo pribore za jelo, nakit i ostale upotrebne kovinske, drvene, staklene i tkaninske stvari koje popunjavahu unutrašnjost njihovih domova.

Te kuće, građene u gotičkom i renesansnom slogu, s likovno i kiparski obrađenim pročeljem i unutrašnjošću natkritom izrezbarenim stropovima, i ponegdje razdijeljene kamenim zidovima s lukom ili popunjene reljefno istaknutim zidnim ormarima, umivaonicima i kaminima, dosljedno tome bijahu ispunjene i predmetima potrebitim za svakidašnji život u njima, pokretnima i uporabivima, ali ujedno i često likovno obrađenima. Time je njihova vanjština bila usklađena s unutrašnjošću. Životne prilike koje izmjenjivahu način življenja njihovih stanovnika, promjene i neprilike koje zahvatahu njihove vlasnike, diobe, osiromašenja, nehaj prema predmetima povučenima iz uporabe, a osobito pregradnja zgrada, jednako kao kuge i požari, a i bogaćenja

stanara zahvaćenih moderniziranjem i propadanje njihovih rodova i razilaženja nasljednika, otklanjahu postupno starinske, trošne i umjetnički izrađene raskošne stvari.

I danas iz 15. i 16. stoljeća, vremena razvijene kasne gotike i renesanse, gotovo jedva poznajemo poneki predmet kućne, obiteljske uporabe dok su predmeti umjetničkog obrta vjerskih obreda sačuvani u crkvenim riznicama. Nastali u gradu ili dobavljeni iz okolnih zemalja, neizravno mogu posvjedočiti da je slično određenih kućnih predmeta i umjetnina bilo u istome mjestu i iz istoga vremena. Svjedoči nam to arhivska građa sačuvana u Splitu iz ranijih i tih stoljeća, u kojoj treba tragati za tim starinskim umjetničkim i kulturnim blagom, kako bi se utvrdila naša osobnost u kulturnom stvaralaštvu.

Učinjeno je to ovdje samo u jednom vrlo malom dijelu te građe iz druge polovice 16. stoljeća, namjerom da se pokaže na potrebu proširenja i sređivanja toga rada boljim i svestranijim načinom od ovoga moga, tek toliko da se potakne na dužnost novih, mlađih istraživača naše kulturno-umjetničke prošlosti, da je upotpune i zaokruže jer su joj u prikazivanju očite praznine. Te bi se bar donekle mogle popuniti arhivskim dokumentima, kada nema izvornih predmeta ni njihovih prikaza u slikama, na portretima ni u mrtvim prirodama starijih slikara.

Posebno bi bilo potrebno istraživati podatke o nošnji, odjeći i pokućstvu građana koji su još skriveni u arhivima. Ti bi posvjedočili razvitak naše kulture jače nego unesena djela stranih majstora koja se sve češće, uz pretpostavke i traganja za glasovitijim i poznatijim umjetnicima, istražuju. To, doduše, uzdiže našu kulturu, ali ponekad na štetu istraživanja našega vlastitog stvaralaštva.

Stoga objavljujem ponovno ulomak toga pokušaja upotpunjavanja našega likovnog obrta primijenjenog privatnom životu. Iznosim bar nekoliko podataka o kovinskim dragocjenostima za koje se može pretpostaviti da su ih umjetnički oblikovali u drugoj polovici 16. stoljeća ponajviše domaći majstori, od kojih su nam nekolicina od njih poznati po imenu, vješti kovanju dragih kovina, srebra i zlata, ženskog i muškog nakita i pribora za jelo i kućnu uporabu, kojega je u doba renesanse bilo u bogatijim splitskim obiteljima kao i u onima ostalih dalmatinskih gradova.

U svom mirazu Jelena Čindro, supruga Valerija Marulića, brata pjesnika Marka Marulića, posjedovala je 1508. godine dva ogrtača i dva svilena rupca protkana zlatnom žicom, dva ženska prsna ukrasa s biserjem, nizove i puceta od bisera, srebrene pozlaćene kopče, srebrnu pozlaćenu kolajnu i lančić, zlatni križić, osam zlatnih prstena, srebrni Agnus Dei.¹⁾

Marulić spominje u svojoj oporuci 1521. godine srebrni sat koji mu je poklonio hrvatski ban²⁾ Petar Berislavić u znak prijateljstva i svoju srebrninu, ne navodeći pojedine predmete.³⁾

Pored njihove obitelji, koja posjedovaše različite dragocjenosti, kako potvrđuje spomenuti popis stvari i njegove snahe Jelene, a i sam pjesnik u

oporuci napominje, treba spomenuti i članove još dviju njemu bliskih obitelji, Nigrisa i Balistrilića i ostale.

Nepotizam, ili ostavljanje svećeničke časti nećacima, bijaše u 16. stoljeću poznat i među dalmatinskim i trogirskim biskupima. Trogirski plemić Ivan Stafulić, šibenski biskup, ostavio je svoju stolicu svojemu nećaku Ivanu Luciću, trogirskom plemiću, 1578. godine,⁴⁾ a znameniti humanist i diplomat, Splićanin Toma Nigris-Mrčić, biskup skradinski, pa zatim trogirski, ostavio je svoju biskupsku stolicu u Trogiru svojemu nećaku Kristoforu, sinu svoje sestre udate u obitelj de Balistris. Kristo stoga, poput spomenutoga šibenskog biskupa Lucića, koji se iz zahvalnosti prema svom stricu prozva Lucić-Štafulić, također iz zahvalnosti prema svojem ujcu Tomi prihvati njegovo prezime Nigris, dodavši ga očevu prezimenu Balistris. Na Tominu nadgrobnu natpisu istaknuta je, pored spominjanja "divljih Turaka" koji mu oteše skradinsku biskupiju, i njegova briga za nećaka mu Krista.⁵⁾ Kristo se u svojoj oporuci 1559. sjećao ujca Tome i naveo je neke pojedinosti koje je on ostavio, pak ću i njih pored zlata i srebra spomenuti da se bar donekle pojača viđenje toga istaknutog rodoljuba, koji je opisao latinskim stihovima strahote koje je naš narod pretrpio od Turaka, nasilja, pustošenja i ubojstva, koje i mi danas doživljujemo ponovno u nasrtaju, otimačini i ubojstvima u Vukovaru, Goraždu i po ostaloj Hrvatskoj i Bosni. Kristofor je u oporuci spomenuo da svojem nećaku ostavlja sve zlatne, srebrene i kositrene predmete, a pojedinačno i one koje daruje pojedincima, rodbini i ostalima: veliki zlatni prsten ukrašen safirom, deset drugih, također zlatnih, pozlaćenu zdjelu, zdjelicu i srebreninu u kojoj je pladanj s vrčem za umivanje, dvanaest viljušaka, veliku zdjelu i posrebrenu sablju istočnjačkoga podrijetla zvanu "simitara", koju imaju u 16. stoljeću Ivan de Ciprianis u Zadru, Ivan Statilić u Trogiru i poznati učenjak Faust Vrančić u Šibeniku, a Antun Alberti u 18. st. u Splitu u popisima svoje imovine, koji su objavljeni u *Miscellanea* I.-II. Zadarskoga državnog arhiva, u navedenoj *Starohrvatskoj prosvjeti* br.14. i u *Rivista storica di Mezzogiorno*. Sva četiri pokazuju mnogo sličnih predmeta, koji se spominju i u popisima Splićana u tim stoljećima.

Radi razjašnjenja u sporu Nikole sa sinom Petrom o ostavštini nakon smrti biskupa Kristofora, gradski knez je naredio da svi prijave u gradsku pisarnu one predmete koje su kupili kod Nikole Natalisa i one koje im je ostavio u zalag za posuđeni mu novac. Gradski knez je time htio u parnici utvrditi pokojnikovu imovinu kojom je Nikola nakon biskupove smrti, a vjerojatno i dok biskupovaše, raspolagao. Sudbenu parnicu otvorio je Petar protiv svojega oca Nikole 21. listopada 1564., tvrdeći da mu on nije čije pravo na nasljedstvo koje mu je pokojni biskup obredio oporučno.

Nakon te naredbe gradskoga kneza, koju je općinski glasnik javno oglasio 25. siječnja 1564., pojedinci prijavivši kupljene ili založene stvari, među kojima je bilo i dragocjenih predmeta, rukotvorina umjetničkog obrta.⁶⁾ Prvi se javio u pisarnu 26. siječnja Valerij Mazzarelo, izjavivši da su kod njega u Nikolinu

zalogu dugi starinski sag, svileni ukrašeni ogrtač i ženski pojas sa srebrenim ukrasima. Zatim je istoga dana Jerolim Žesković prijavio kao Nikolin zalog pet kositrenih tanjura. Frano Milošić je prijavio ukras za ženske grudi okićen biserjem, bisernu kolajnu, dva prstena s modrim dragim kamenjem, srebreni lanac i tirkiz koji ne bijaše okovan zlatom. Sutradan, 27. siječnja, Jakov iz Krka izjavio je da je kod njega nekoliko Nikolinih komada kositra; a Ivan Natalis u ime svojega brata Valerija, odsutnog iz Splita, da je kod njega srebrena čaša koju je primio od Nikole. Ljekarnik Hanibal Cavalieri izjavio je da je za voštanice pri pogrebu pokojnog biskupa Krista u zalog uzeo od Nikole Natalisa veliku zdjelu s urezanim grbom u sredini, pozlaćenu solnicu, jedanaest starinskih viljušaka, baršunasti pojas sa srebrenim pozlaćenim ukrasima i tri srebrene velike žlice koje mu je neka osoba dala izjavivši da su Nikoline. Ferante Barisano je izjavio da drži u zalog Nikole Natalisa simitaru s čekićem, okovane u srebru, i grocio, također okovan u srebru. Prvoga dana veljače svećenik Antun Augubio prijavio je da je kod njega kao zalog Nikolin srebreni kalež bez patene, srebrena zdjela kojoj su vlasnici nasljednici Rafa Filipisa, pa ima i urezane njegove inicijale R i F, pojas crnoga baršuna okićen srebrom, prsten s plavim dragim kamenom, uzdu, dva krevetna bijela zastora, od kojih jedan rumeni, i stari stolni prostirač, dok njegov brat Vicko ima također kao Nikolin zalog prsni ženski ukras prekrit biserjem.⁷⁾ Sedmoga dana veljače Nikola Natalis je izjavio da je primio kao miraz svoje žene dvije stotine dukata, i to u ženskom nakitu (*in ornamentis muliebribus*) od biskupa koji je već priznao da mu je ona kćerka 31. svibnja 1573., pri njezinom vjenčanom ugovoru, "*filiam eius naturalem*".⁸⁾ Međutim su gradski suci Jerolim Hieremia i Augustin Cindro odredili da ona kao supruga Nikole Natalisa, inače nezakonita, ali priznata kćerka pokojnoga biskupa Krista Nigrisa de Balistrića, treba dobiti od ljekarnika Cavalierija spomenutih jedanaest starinskih srebrenih viljušaka i srebrenu zdjelu (*il tozzon... et undeci pironi d'argento con la tazza*), koju je njezin suprug dao u zalog da time isplati voštanice za pogreb njezina oca, budući da je taj vrijedni pribor biskup njoj ostavio in articulo mortis. Čini se, dakle, da je Nikola, njezin suprug, neovlašteno zalagao predmete koji pripadahu biskupu.

Jerolima je izjavila na sudu, zaklevši se pred raspelom na hrvatskome jeziku (*iuravit ut infra loquendo tamen in illirico sermone interpretando pro hic spectabilibus dominibus iudicibus ad presentiam etiam Petri pechiarich officialis...*), da je njezin otac, pokojni biskup, ostavio u njen miraz kuću u gradu kraj crkve svete Anastazije, u kojoj je njezina obitelj boravila, vinograd i dvjesto dukata u pokretninama, a k tome još dukate za otkup zemljišta pokojnoga Petra Benedettija u predjelu Lovret, ali je odmah nadodala da ne zna što je njezin muž primio u miraz jer joj on to nije nikad rekao, naglasivši da suci očito znaju da muževi skrivaju miraze i ne odaju ih svojim ženama (*ne altro io so che egli havuto percio che lui me diceva mai quello ha havuto, perche voi sapete bene che li mariti scuodono le dote et non danno conto alle loro moglie*).⁹⁾

Jerolima, premda udata u uglednoj obitelji, življaše među ostalim svojim sugrađankama Splićankama, za koje je mletački poslanik Giovanni Battista Giustinian 1553. godine mletačkoj vladi pisao da ne znaju govoriti talijanskim, već samo svojim materinskim jezikom.¹⁰⁾ Stoga je i krajem 16. stoljeća Magdaleni Bakotić oporuka pročitana u majčinu govoru, odnosno u hrvatskom prijevodu (*riletto e interpretato in lingua materna*),¹¹⁾ jer ni nakon više od stoljeća mletačke vladavine u njihovu gradu Splićanke ne govorahu talijanski. Treba spomenuti da je i oporuka Petra Marasova, pustinjaka u pećini sv. Jere na Marjanu, u prosincu 1653. napisana bosančicom, "in illirico"¹²⁾

Posebno se treba osvrnuti i na stvari spomenute u oporuci biskupa Krista, jer je on neke naslijedio od svojega ujca, istaknutoga biskupa Tome Nigrisa. Iz Kristove oporuke doznaje se da je on u kući imao nekoliko podnih sagova, manjih i većih, a i poneki iz starijeg doba. Pet je ostavio pojedincima. Želio je da se sagom pokrije nosilo kojim će mu mrtvo tijelo sprovoditi i prenijeti iz njegove kuće sred staroga dijela grada u franjevačku crkvu na Poljudu, u kojoj je želio da ga pokopaju u grob Tome Nigrisa, za čiju je nadgrobnu ploču preporučio da ju se pokrije posebnim sagom. Da ta crkva, u kojoj će biti pokopan u ućvevoj grobnici, i to s lijeve strane trupla toga dragog mu i poštovanog pokojnika, bude što doličnije ukrašena, ostavio joj je nekoliko zidnih goblena dok je živio, a zatim u oporuci još dva. K tome još i svoj plašt, ali uz uvjet da ga se proda, a novac od toga preda poljudskim franjevcima.

Stolnoj crkvi Trogira, koji nazva "moj predragi grad", iako nije trajno u njemu živio dok je biskupovao, već u svome Splitu, ostavlja veliki damašćanski sag i dva manja, također spletena damašćanskim načinom, i zeleni zastor s grbom svoga ujca biskupa Tome Nigrisa u sredini, zabranivši da se proda, preinači ili upotrijebi u drugu svrhu osim za ukras te stolne crkve. Toj crkvi ostavlja srebreni pladanj s vrčem za umivanje, dvije zidne zavjese (*spaliere*) s dva svoja grba i trećim u sredini ujca mu Tome Nigrisa. Od njegove odjeće u perhetu nek se napravi planita ili prostirka za žrtvenik.¹³⁾

Među svojom odjećom spominje crnu suknju postavljenu lisičjom kožom i ljubičastu s volovskom kožom, a čuvao je i dva lakta grimiznog baršuna. Posjedovao je i zastore, crveni i bijeli, a i dva turska, svilene plahte i krevetni dušek ispunjen perjem. U svom stolnom priboru za jelo spominje šest malih i dvanaset velikih kositrenih tanjura i dva kositrena vrča, te šest malih stolnih ručnika. Taj pribor mu nadopunjaše srebreno posuđe: osam žlica, dvije žličice, viljuška, dvije solnice, pozlaćena zdjela, vrč i pladanj. Dvije srebrene zdjele i dvije čaše bijahu zalog Benedettija i drugih osoba. U popisu stvari nakon njegove smrti 1559. godine je i dvanaest knjiga kojima nisu navedeni naslovi ni imena pisaca.¹⁴⁾ Ne spominje ni umjetničke slike, a inače tih ikona i drugih sa svetačkim likovima i prizorima, zastalno je imao, ali ih je pridružio, vjerojatno, u spomenutom namještaju bez posebnog nabranjanja i isticanja jer je nevjerojatno da ih u svojoj kući kao biskup nije imao. Među

namještajem su stolovi od jelovine, dvije oslikane i četiri obične škrinje, dvije sjedalice od orahovine, krevet i ostalo što on naziva pokretnim pokućstvom.

Svakako iz njegove oporuke, popisa stvari i zaloga koji mu ostavljahu doznaje se da je imao raskošnih i vrijednih predmeta iako ih se ne može točno sagledati niti im odrediti oblik, slog i vrijednost kao ni u drugim kućama splitskim u kojima se spominju.

Pri spominjanju njegovih stvari osobito nas zanimaju one koje pripadahu njegovu ujcu, bratu njegove majke, istaknutome humanistu i rodoljubi Tomi Nigrisu. Među Tominim stvarima su, osim spomenutih zidnih zavjesa s grbom, zeleni zastor, također s grbom, koji je imala i obitelj Heremia, njegova haljina od mohaira, a treba im dodati i prstenove kojima je okitio ruku na Lottovu portretu.

Sve to još jače potvrđuje ukus i kulturnu istančanost Tominu, koji se dao portretirati od darovitoga Lorenza Lotta i izabrao portret manjih, sobnih omjera i sažete vrsnoće, drukčije nego većina biskupa, koji naručivahu veće i reprezentativnije portrete u izglednijem stavu i raskošnijoj ponutrici, ali s manjom likovnom izrazitošću nego mali Tomin polulik stvoren za prisni prostor i za sabrani, iskreni, bliski odnos prema gledatelju, koji se doimao izrazom postavljene ličnosti i uvjerljivošću slikarskoga govora. Takav kakav je i na Lottovoj slici Toma je očito čistog značaja i bio i time ulijevao poštovanje i povjerenje svih onih ličnosti koje mu povjeravahu svoje prijateljstvo, kao pjesnik Marko Marulić, ili pak osjetljive i teške zadatke, kao ban Petar Berislavić i ostale rodoljubne i politički istaknute osobe u kobnomu i za Hrvatsku teškome 15. i 16. stoljeću, "in desolatione Croatiae". Lottov portret Tome Nigrisa ima stoga za nas mnogostruko značenje i vrijednost.

Mnoge splitske obitelji posjedovahu dragocjene predmete. U njihovim zalozima često se spominju te dragocjenosti i nakit iz dragih kovina, dijelovi skupocjene, osobito ženske, odjeće i različite rukotvorine. Neke će biti bile i naslijeđene, prema tome i iz ranijeg stoljeća.

U knjizi dužnika Tome Papalića iz listopada 1566. godine zabilježene su dragocjenosti koje je založila Jelena Cipiko: srebrena viljuška, srebrena kolajna, svilena navlaka za jastuk ukrašena na rubovima zlatnom žicom.

Poznati prokurator splitskih građana Marin Domić stekao je imanje i obogatio se ponajviše nasljedstvom miraza svoje supruge Simonete de Petrachis, pa je posjedovao, kako čitah u njegovoj oporuci od 10. travnja 1546. "perle et altri argenti come pironi' et cussieri...etiam la tazza d'argento...". Te srebrene vilice, žlice i zdjelu ostavio je Jerci, kćeri poljičkog plemića Jurja Ivaniševića koja se sklonila pred Turcima u Split i vodila njemu i njegovoj supruzi kućanstvo. Spomenuto je da je Marin imao i zlatni prsten s dragim kamenom.

Slično zlatno prstenje s tirkizom i drugim dragim kamenjem, skupa sa *srebrnim prstenjem, srebrnim viljuškama, žlicom, pojansom i pucetima*, te s četiri slična prstena skovana u srebru "ala bosnese", na bosanski način.

Spomenuto je i u popisima brojnog nakita Ivane, udovice Tome Sumica, 1546. i 1548. godine zavedenim u četvrtom svesku staroga općinskog arhiva^{14a}). Ivan Dvorniković založio je srebrenu zdjelicu koju je otkupio Nikola Capogrosso, Matija Radmilovićeva i Vinka Tisičićeva založiše svaka zlatni prsten; Marta, supruga Levadovićeva, jedan srebreni; a Marta, supruga Šime Dejanovića, dva srebrena prstena, dok je Katuša Babalić dala u zalog srebrenu kolajnu.¹⁵⁾

Toma Papalić imao je i svojega vlastitog srebra i zlata, koje spominje 30. listopada 1566. godine općenito, a posebno srebrenu zdjelu, posrebrenjene korice noža, veliki zlatni prsten sa svojim grbom, dio srebrenog pribora semi-tere, i to pod njezinim drškom, te jedan srebreni prsten.¹⁶⁾ Zlatni prsten imali su pored ostalih svojih dragocjenosti Nikola Alberti i Petar Cambi, trebahu ih bar skovati za onih pet dukata koje im je ostavio biskup Kristo Nigris Balistris iz zahvalnosti što mu bijahu izvršioći oporuke¹⁷⁾, iz koje se vidi bogatstvo Nigrisovih i Balistrića, tih obitelji koje prijateljevahu i kumstvom bijahu povezane s pjesnikom Markom Marulićem Pečenićem.

U studenome 1566. spominju se srebrena krunica sa zlatnim zrcnima koja čine njezinu podjelu, srebreni lančić Katuše Babić, dva srebrena prstena Marte, supruge Šime Deanovića, a jedan Marte Jurja Levadonića i omot bisera s pozlaćenim zrnima te nekoliko raskošnih odijela koja bijahu dana u zalog.¹⁸⁾

Marulić je u svojoj "Juditi" opisao raskošnu žensku nošnju Splićanki 15. i 16. stoljeća ukrašenu nakitom:

*Zlatimi žicama sjahu se poplici,
a trepetljicama zvonjahu uvitci,
stahu zlati cvitci po svioni svitci
razlici, ne rici po skutih pirliti.
Svitlo črljeniti ja rubin na prstih,
cafir se modriti, bilit na rukavih
biser i na buštih, i sve od zlatih plas
sjati se na bedrih prehitro kovan pas.*

(Usporedi s bilješkom 7. "busto di donna fornito di perle"!)

U popisima pokretne imovine iz druge polovice 16. stoljeća, koje je pojedinačno, izvorno i u cjelini objavila Danica Božić-Bužančić,¹⁹⁾ među stvarima Petra Filipovića, krznara Petra Bertučevića, Jerolima Geremije i Lovra Agazija nalaze se srebreni prsteni i jedan pečatni zlatni, kožnati pojasi sa srebrenim ukrasima, srebrena puceta kovana filigranski, kopče, igle i nož skovan na turski način sa srebrenom koricom.

Među stolnim priborom zabilježene su i viljuške; Petar Filipović ih je imao četiri, a Jero Geremia šest, uz zdjele, žlice i željezne ukrašene i pozlaćene noževe. Popisane su i majolične zdjele i tanjuri kojih je nekoliko kositrenih, pa i dvije staklene posude za voće.

Popisi koje je Danica Božić-Bužančić objavila spominju i raskošne tkanine, odjeću i nakit Splićanki u 16. stoljeću. Spominju se zlatni prsteni s dragim kamenjem, tirkizom i ostalima, obični srebreni prsteni, lančići, zlatni križići i ostali privjesci, kopče srebrene, na turski ili narodni način, i rijetke narukvice. Tom popisu nadodajem nekoliko ukrasnih predmeta koje sam našao također u splitskom arhivu: krunu sa srebrenim pucetima i rukave srebrenih ukrasa vlasnosti pučanke Antonjete Golić iz rujna 1564.²⁰⁾ Alviz Tarzol navodi 1566. godine srebrenu krunicu s pozlaćenim kuglicama njezine podjele²¹⁾ koja je služila pri molitvi i zadržala uglavnom i današnji oblik, a vidi ju se i na Nigrisovu portretu.

Bogati nakit opisuje, kako vidjesmo, i Marulić u svojoj "Juditi", a nošnju Splićanke otkriva Katarina Žuvić na svom nadgrobnom reljefu u poljudskome samostanu. Dvorkinja Urse Alberti nosila je pojas iskićen srebrom koji joj je ona ostavila oporučno 1567. godine.²²⁾ U popisu Jakova Kaduna iz Kaštel Sućurca 1565. godine nabrojani su u srebru skovani nož, zdjelica, sedam prstena, kopče za cipele i krunica iz jantara sa srebrenim ukrasima.²³⁾

Petar Filipović je 1567. godine, pored već spomenutoga, imao jedanaest srebrenih kopči, dvanaest prstena srebrenih i jedan pečatnjak, dvije srebrene igle "ala cornata".²⁴⁾ Spomenute su i njegove zidne zavjese od crvene i žute raše s izvezenim obiteljskim grbovima, koje je, kako spomenuh, imao i Toma Nigris sa svojim grbom. Godine 1555. Barbara, kći majstora Ivana Trapanića, udata za Ivana Karalipovića, imala je dva para srebrenih fereta.²⁵⁾ U popisu stvari pokojnoga Ferrantea Barisana je 1579. godine i tintarnica s njegovim srebrenim pečatnjakom na kojemu je urezan obiteljski grb, a imao je i pozlaćene grabuljice, zatim knjiga, umjetničkih slika i ostalih stvari koje odaju blagostanje i kulturnu razinu.²⁶⁾

Treba spomenuti da se srebreno posuđe spominje češće nego stakleno u arhivskim dokumentima.

U nekim kućama, kao sred dvorane Petra Comulija, blještahu i ogleдала,²⁷⁾ uvezena vjerojatno iz Mletaka, odakle se onda dobavljalaše i staklo. U kolovozu 1564. splitski gradski kancelar naručio je tamo u Battiste de Bernardija staklenice.²⁸⁾ Već sam u *Mogućnostima* 1958. godine pisao da je u Trogiru u 16. stoljeću postojao dućan jednog Mlečića koji je prodavao staklariju, a poznata je i proizvodnja stakla u Dubrovniku tijekom 15. i 16. stoljeća. Iz kasnijeg vremena sačuvalaše se i svetačke slike na staklu, o kojima sam pisao godine 1984. u *Prilozima povijesti u Dalmaciji* 24. Na Orebićima u obitelji kapetana Frane Štuka čuva se i rijetka slika jedrenjaka na staklu iz 19. stoljeća.

Da se srebro osobito cijenilo, vidi se i iz izjave zlatara Petra Bugardela u gradskoj pisarnici 29. srpnja 1595. da je Bartul Capogrosso pozvao njega i zlatara Fabricija Kuzmanića da izvade iz njegove konjske opreme sve srebrene čavle, da se uvjeri koliko ima srebra u njoj.²⁹⁾

Svećenik Luka Marislavić, pokojnog Duje, imao je u srpnju 1598. srebrnu čašu s tri jabučice (*pomoli*) vjerojatno na postolju, pri dnu "fatto alla antiga", što bi, možda, značilo da bijaše još u gotičkom slogu.³⁰⁾ Zlatar Matij skovao je Jerolimi Petrović 1573. godine zlatni prsten,³¹⁾ a slično kovanje prstenova je zastalno bilo često, pa ipak treba navesti, u našem nepoznavanju postanka sveg tog nakita, svaki podatak stoga što je i taj uobičajeni predmet iz renesansnoga vremena kod nas rijetko sačuvan i prepoznatljiv.

U Splitu je u 16. stoljeću radilo u svojim radionicama nekoliko zlatara kojih se imena i rad sreću u arhivskim spisima. Oni su kovali obredne crkvene predmete i svjetovni nakit i pribor.

Tu su Duje Babić,³²⁾ Stjepan Gojaković, koji se u srpnju 1566. spominje mrtav,³³⁾ Mato i Franjo, Zadrani, s obiteljima nastanjeni u Splitu,³⁴⁾ Jakov a Cecca,³⁵⁾ Matij Blažić,³⁶⁾ Jakov Gojaković, koji je 1565. godine spomenut mrtav,³⁷⁾ Matij Dragožnić ili Dragunić. On je 1565.-96. godine obećao srebrno svetohranište Matu de Filipisu, po čemu se vidi da bijaše sposoban.³⁸⁾ Vjerojatno je u rodu s onim Matijom Dragonićem, također Zadraninom, što je skovao kalež obitelji Papalića, koji sam našao s njegovim imenom i oznakom njegova zavičaja u Splitu. Ali je teže vjerovati da bi to djelo nastalo u drugoj polovici 16. stoljeća zbog njegova kasnogotičkog sloga³⁹⁾ kojim se odlikuje, premda su stilska zakašnjenja zlatara moguća, pa je možda i Papalićev kalež ipak skovao u 16. stoljeću spomenuti Matej koji je boravio u Splitu. Treba spomenuti da je u Zadru postojala obitelj Dragonjić.⁴⁰⁾ Naglasit ću da je Dragonićev kalež zbog malih svetačkih likova na njemu jedan od najljepših naših kaleža. U Splitu u drugoj polovici 16. stoljeća življahu zlatari Matij Gobo⁴¹⁾ i Ludovik Arnirov, spomenut 1564. i 1566. godine.⁴²⁾ Godine 1595. spominju se Pavle Bugardelo i Fabricij Kuzmanić. Splitski zlatar Petar živio je i radio otprilike od 1532. do 1535. u Trogiru,⁴³⁾ a poznate su odavna vijesti o vezama splitskih zlatara s ostalim mjestima već u 11. i u 15. stoljeću, o kojima je već pisano,⁴⁴⁾ u Hvaru su bili dva splitska zlatara, Andrija 1520 g. i Luka 1538. s obiteljima^{44a)}, ali treba spomenuti posebno zlatara Ivana Splićanina, koji je u 16. stoljeću radio u Mlecima.⁴⁵⁾ Zlatari su podučavali u svom zanatu, pa je Petar Zakočević pred svjedokom zlatarom Petrom, pokojnog zlatara Radmila, uzeo 7. XII. 1516. na nauk Mata, sina Vukaša Radakovića, iz splitskog Varoša.⁴⁶⁾ Tada se u Splitu spominju zlatar Jerolim Raduničić, već pokojni,⁴⁷⁾ krajem 1514., čiji sin Antun nosi naslov *ser*, po čemu se raspoznaje njegov ugled. Godine 1506. spominje se u oporuci svoje majke Radoslave, udovice drvodjelca Ivana Zakočevića, njegov sin Petar,⁴⁸⁾ koji je 1518. godine bio uz Jerolima Travicu zastupnik bratovštine sv. Duha.⁴⁹⁾ Te godine radi u Splitu i zlatar Petar Mladinović,⁵⁰⁾ a spominju se u popisu imovine Antuna Capogrossa i radovi zlatara, spomenutog Petra Zakočevića, stopa jednog kaleža, četiri srebrene igle i pet srebrenih prstenova.⁵¹⁾ Dakle, Splićanima su zlatne i srebrene

predmete kovani u 15. i 16. stoljeću domaći zlatari, ali je zanimljivo napomenuti da se među tim predmetima nalaze u to doba i neki kovani, na bosanski način", a nazivlju se i "bosanski".⁵²⁾ Veze Splita i Bosne su uostalom u to doba već poznate.

B I L J E Š K E:

- 1) P. Kolendić, Marulićeva oporuka, Split, 1924, str.23.
- 2) Ibid, str.12.
- 3) Ibid, str.11.
- 4) P. Andreis, Povijest grada Trogira II, Split, 1978, str.168.
- 5) I. Lucić, o.c. Povijesna svjedočanstva o Trogiru II, Split, 1978, str. 1138-39.
Nadgrobní natpis je pogrešno objavljen. Točan prijepis je u *Bolletino di archeologia dalmata XXI*, str. 171. Split,
Vidi i C. Fisković, Nigrisove uspomene u Splitu, *Tkalčićev zbornik II*, Zagreb, 1958, str. 281-296; Obitelj Nigris je prijevod starog hrvatskoga prezimena Mrčić, I. Ostojić, Metropolitanski kaptol u Splitu, Zagreb, 1975, str. 201.
- 6) Io Cristoforo negro de Balistis vescovo quantunque indegno della magnifica, et a me diletissima città di Traù ... lascio ... la mia sottana negra fodrata di volpe et la veste de mocoiaro la qual fù del suo zio ... uno par de lenciuioli di seta, et una coltra Turchescha, uno tapeto de i mezzani et di mezza vita, doi cochiare d'argento ... una cassa d'Albeo, che è nella mea camera grande ... Et dichiaro esser qui in casa mia nella sala grande, doi casse depente con certe vesture, rasse, anelli d'argento, corone et altre robbe ... una cassa d'Albedo. Alla mia cathedral chiesa de S. Lorenzo à Tragù il mio bacil ramin d'Argento, il tapedo grande nuovo damaschino, et doi piccioli anco essi damaschini, doi speliere una con doi arme mie et la terza de mezzo del R. mo q. mio cio, L'altra à verdure con un' arma di mezzo di sua buona memoria, con conditione che non possano esse robbe essere vendute inepgnate, ne comodate ad alcuno, ne adoperate se non ad ornamento di essa chiesa et trovandosi esser fatto altramente immediate esse robbe col braccio della regione siano levate, et portate alla chiesa di S. Domenego di essa città, et in essa rimanga fino che dureranno... Lasso anchora aggiungendo al ditto monasterio il tratti della mia cappa grande pontifical da esser venduta et il pretio di essa dato ad essi R.di Padri et monastero appresso una casacca à Joza di restagno da esser fatta una pianetta overo un panno ad altare, et doi tapeti i maggiori, et migliori di quei mezzani che ho sopra de quali sia portata il mio corpo ad essa chiesa in cavaletto, l'altro sia adoperato in coprire la nostra sepoltura: et confermo anchora ad esso monasterio il duono delli mei razzi che già alquanti anni gli ho fatto. Dechiaro haver in pegno appresso messer Zuan de Bendedetti doi tazze d'arzeno per ducati sei ... sono anchora appresso lui doi mei gotti d'arzeno impegnati l'uno per ser Zuanne Ferranj l'altro per Maccon villico de Primorie da esser riscossi per loro et venduti al mio herede ... El aggiungendo ad esso messer prete Alvisè (de Balisti mio capellano) uno tapedo di mezza vita, la mia sottana di pavonazzo fodrata di pellerine buoviche. A messer prete Hieronimo vucovich lasso un'altro tapedo A messer Nicolo de Nadal una simitara inargentata ... Ad esso messer Lorenzo uno tapedo dei mezzani et doi braccia di veluto eremesino all Re.do messer prete Hieronimo Lucico Arciprete di Spalato al presente al studio a Zara mio nipote il mio anello col balasso ... uno paro di lenciuioli di tela, una coltra Turchesca la migliore, doi tapeti dei migliori di quei mezzani, doi cuchari et drappi et dei miei libri, et scudi sessanta d'oro per compimento de tre anni del suo studio per i miei commissarij al suo precettore à Zara. A messer Pietro de Nadale l'altro mio nipote qual al presente dee esser al studio à Macerata la casa nella qual al presente habito qui a Spalato in città vecchia con l'orto le doi corte il pozzo le muraglie ... Lasso anchora ad esso messer Pietro mio Nipote il mio anello grande col saffil, il resto della mia veste et manti et libri, et tutto quanto il rimanente de miei beni

così stabili, se alcun'altro ne fusse come mobili, masserie della casa, et della caneva, fornimenti, drapi, tapezzarie, lineami, letti, ori, argenti, stagni, et ogni altra ne fusse de mobili ... Per i miei commissarij veramente et esecutori di questa mia volonta elego i spettabili messer Nicolo de Albertis, et messer Pietro cambio miei diletteissimi. A i quali in segno d'amore lasso a cinque ducati da farsi uno anello d oro per uno ...

Sv. 5, str. 48, HAS, (Historijski Arhiv, Split).

7) Die 26 diem (jan 1565)

Constituto in officio cancellariae ... Io Valerius Mazzarello do in nota le robbe sottoscritte appresso di me assegnate da messer Nicolao Nadal. Uno tapedo longo vecchio. Uno mantile tutto lavorato ad di seda. Una centuretta da dona fornita d'argento.

Eadem die

Dominus Hieronimus Zescovich comparuit officio concellariae et dixit che lui hà in pegno da messer Nicolo di Nadal cinque piadene de peltre per L 10 s 10.

Die 26 januarij

Comparens officio cancellariae D. Franciscus de Milosich et dixit habere penes se bona pignorata a domino Nicolao de Natalibus

Un busto di perle

Doi anelletti dentro con Turchinese

Una colana di perle

Una catena d'arzeno

Una piera turchesa senza oro

Die 27 dieti

Dominus Jacobus à veglia constitutus officio cancellariae institut annotari, che lui nelle sue man circa L 103 di pesso di peltre in ravi no per T 93 met, salvo 2

Die dicta

Spectabilis dominus Johannes de Natalibus comparuit coram me ifrascripto notario et petijt annotari ut infrascripta che messer Valerio suo fratello il quale al presente è absente da questa città hà una tazza, over uno gotto d'argento che non sa del certo quel che si sia, ne se per quanto he lo habbia qual hà havuto da messer Nicolo de Natal.

Eadem die

Constitutibus in officio cancellariae Dominus Hanibal Cavalerijbus aromatherius et dixit ac requisivit quod annotetur ut infra che lui per le cere del obsequio del quondam Reverendissimo Vercovo hà havuto in pegno da messer Nicolao da Natal, le infrascripte robbe una tazza grande à sonde con un arma in mezzo

una saliera indorada overo tazza

undeci pironi alla antiqua

uno cavo di centura di veludo con uno cavo d'arzeno indorato et passeta No 27. Item tre scugliere d'arzeno, quali una terza persona gli hà dato in pegno, la qual disse che sono de messer Nicolo de Nadal.

Adi 28 dicto

Messer Ferante Barisano essendo comparso all'ufficio della cancellaria disse che egli hà in pegno da messer Nicolo de Nadal un Grocio fornito d'argento, et una simitarra fornita d'arzeno con il martelletto similmente fornito d'arzeno.

Adi primo Januarij

Il Reverendo messer prete Antonius de Augubio disse tener in pegno le infrascripte vobbe uno calice d'argento senza patena indorato

una tazza d'argento qual è delli heredi del quondam messer raphaelle de Filippis sopra la qual tazza sono due trè R et F.

Una cintura di veludo negro fornita d'arzeno

uno anello d'oro con una turchina

una briglia

Duo coltrine bianche de letto

una coltrina rossa da letto

uno tapeto da tavola vecchio

- Item disse messer Vincenzo suo fratello haver in pegno dell detto messer Niccolo uno busto da donna fornito di perle.
Sv.5, str. 51-52. HAS
- 8) Ibid, str. 52. HAS; Ibid, str. 49. Pogrešno je držati da mu je kćer iz ranijeg braka! I. Ostojić, *Metropolitanski kaptol. U Splitu*, str. 203.
- 9) Ibid, str. 53, HAS
- 10) Š. Ljubić, *Commissiones et relationes venetae*, III, str, 215, Zagreb 1880.
- 11) Oporuke 4, AJS III/14.
- 12) Sv. III/14, br. 1133. HAS
- 13) O.c, (6). HAS
- 14) Del 1559.
Qui notarò le robbe romaste poi la morte del quondam Reverendissimo vescovo di Traù cioè nel mobile.
... Item quatro lettieri del legno cioè letti ...
Item uno stramazzo di piuma cioè sepilo vecchio
Item uno tapedo vecchio strazado
Item una tavola da magnar
... Item tovaiuoli 6 vecchi
Item casse quattro vecchie rotte ...
Item dodici piatti grandi di peltre e i 6 piccoli
Item doi canevere con li suoi fiaschi de peltre
Item cuchiare d'arzeno no 6
Item uno piron d'arzeno ...
Item doi saliere d'arzeno. Item uno anello ditto cioè zafil
Item anelli d'arzeno no 10
Item doi coltre una rossa et l'altra bianca vecchia
Item libri 12, et tavola d'albeo no 3
Item scagni tre vecchi da sentar
Item doi careghe di nogara ...
Item 5 perni di spaliere vecchie verde
Item una tazza picciola indorada
- 14a) O Domiciu i Sumici vidi (Fisković, Split renesansna sredina. Mogućnosti, Split ožujak-travanj 1976, str.362.
- 15) Die Veneris 25 dicti (octobri 1566)
Estratto del libro di debitori della commissaria dell quondam spetabil messer Thomaso de Papali
- 1a) Li pegni che sono di Madona Hellena Cypica
Uno piron di arzeno
Una colaina di arzeno
Una caldiera grande
Doi intimelle lavorade d'intorno
con oro, et seda
- 2a) Li pegni sono di Zuanne dvornicovich
Uno anello di arzeno
Una tazzetta di arzeno recoperadata da Nicolo cavogrosso
- 3a) Il pegno de Matthia Radmivichia uno anello d'oro
- 4a) Il pegno de Vincenza Fissicichia uno anello d'oro
- 5a) Il pegno di martha moglie de Zorzi levadovich
Uno anello de Arzeno
- 6a) Li pegni de Marta moglie de Simon deianovich
Doi anelli de Arzeno
- 7a) Il pegno de Jacobina Drivodilichia
Uno par de maneghe zale de caresca
- 8a) Il pegno de Catussa babalichia

- una cadenella de arzento
- 9a Il pegno della moglie de Damian Domianovich
Uno par de manighe de Zambilotto roman
- 10a Il pegno de marido de Catussa Comaricha
Un zapon
- 11a Il pegno de dona Manduzza beroevichia
una vestura
- Sv. 5, str. 394'
- 16) 30 mensis octobris 1566
Hec particula reperiuntur in testamento quondam domini Thomazij de papalibus quondam Domini Marini condito sub die 8 Augusti 1563 ... Item lasso ... alla qual Franceshina sua nipote ancho lasso tutti li suoi mobili di lana, lino, argenti et ori ... al sopradetto messer Antonio suo nipote la sua vagina del coltello fornita d'argento senza il coltello et a Thomasina sua nepote ... la più piccola tazzetta de argento, et un pezzo d'argento del fornimento da semitera ciò il pezzo che sta sotto il manego ... uno anello da argento et uno altro anello pur de argento ... il anello d'oro grande con la sua arma.
Sv. 5, str. 382. HAS.
- 17) O.c. (6).
- 18) 1566 adi 18 novembris
primo una vestura rossa di donna Manduzza beroevichia della brazza
Item paternostri de arzento lavorati al fil da messer Alvisè tazzol con segnali indorati
Item il pegno della moglie de Domian Domianovich uno per le manighe de zambilotto roman
Item pegno da Jacobina Drivodiglich uno par de maneghe de carisea zala
Item pegno de cathusa babichlich una cadenella de arzento
Item li pegni de marta moglie de simone deianovich: doi anelli de arzento
Item il pegno de Marta moglie de Zorzi Lavadovich uno anello di arzento
Sv. 5, str. 400. HAS.
- 19) D. Božić-Bužančić, Prilog poznavanju kuće u Splitu iz druge polovine 16. vijeka, Izdanje Historijskog arhiva u Splitu, sv. 3, Split 1961; Ista, Odjeća Splicanke XVI. i XVII. vijeka, Anali Historijskog Instituta JAZU u Dubrovniku X-XI, Dubrovnik 1962-63, str. 165. Vidi i reljefnu nadgrobnu ploču Katarine Žuvić u samostanu na Poljudu.
- 20) 29. septembre 1564
... uno par de maniche zale de camiza con più le sue de arzento armesin L 5.
... una corona rossa de coraglio con alcuni bottoni de argento no nove L 2.
Sv. 6, str. 329. HAS.
- 21) O.c. (18)
- 22) 2. I. 1567
... a catusa sua massera la cintura di corò fornita d'argento ... un applechiach ...
Sv. 2, str. 407. HAS.
- 23) 1565 mensis aprilis
... una tazzetta d'arzeno con uno cortello con puntali d'arzeno, sette anelli d'arzeno ...
uno paro di fiube da scarpe d'arzeno ...
una corona d'ambro con li segnali d'arzeno ...
Sv. 2, str. 159. HAS.
- U Lastovu sam našao sačuvane takve kopče, čije srebro inače prelijevahu kasnije za druge ukrase i pribor. C. Fisković, Lastovski spomenici, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 16, Split, 1966, str. 146.
- 24) 13. VIII. 1567.
... sculier de arzento no cinque pironi quatro d'arzeno fiubbe d'arzeno no dosesè e desi cavi d'arzeno, anelli dodese d'arzeno in una scatola di legno in una scatoletta un anel d'arzeno de bolo
Due aghi alla cornata d'arzeno
Item de anali d'arzeno, piadene de peltro, tegieri et scudelle, scudolini pesano libre no trenta sette e mezza val L 33 1/2

un arcobuso da roda grande, una spada d'intaglio e mezzo due sechielli
di rame, una pignata di rame ...

Sv. 8, str. 79. HAS.

25) 27. V. 1555.

... Item feretti pera dui d'argento L 5

Sv. 8, str. 149. HAS.

26) .. un calamar di comor con un bollo d'Argento dell'Arma Barisana

un bollo con detta arma

un altro simile

un libro intitolato il Consolato novo ...

un quadro con tre maggi in forma di specchio ...

Un altro con Nostra Donna Anticha ...

una scatola con un ventaglio et un par de toccoli ...

una cariega di Paglia grande ...

un crucefisso

un quadro d'una madona con S. Zuane.

Un Rastello Indorado ...

Dodici tovaglioli di meza vita ...

un altra cassa d'albeo depenta vecchia ...

Una ubrella da messa con un mantil

tre cortelli di ferro et sei pironi ...

una cassa piena de scritture et libri

un tapedo vecchio ...

un tavolin di noghera con le sue cassette nelle quali erano le scritture

... Due zuchete d'inchiostra una piena et una meza ...

Sv. 9, HAS.

27) Die martis 29 febr. 1566

... Pietro Comulis sentava in sala sopra una cariega da poggio apresso un specchio e
madonna dobriza sua moglie li sentava apresso certo lino, et madonna Catherina sua
sorella poco più discosto filava al molinello...

Sv. 9, str. 190, HAS.

28) Al mio carissimo amico messer Battista di Bernardi venetia à San Marco al palazzo al
botteghino di Consigli...

Messer Battista il Clarissimo patron nostro vi commette che quanto prima li mandate le
casce delli veri, a le balle di savonetti senza alcun fallo ...

Di Spalato alli 30 agosto 1564

I. Vostro Il cancelliere

Sv. 5, str. 143. HAS.

29) 29 julii 1595

Magister Paulus Bugardellus ut ante productus ... dixit.

Io mi ricordo che una volta venne il signor Bartholomio Cavagrosso a trovar me et magistro
Fabritio Cosmanich come i oresi che siamo e ne fece tirror via certe broche d'argento e
cavi da un fornimento da cavallo che lui haveva per veder perche si vedesse quanto argento
era in tutto esso fornimento ...

Sv. I/18, HAS.

30) 29 luglio 1598

... uno gotto d'arzeno con tre pomoli d'arzeno fatto alla antiga ...

Sv. 3/14. HAS

31) C. Fisković, Zadarski zlatar Mate Draganjić, Kulturna baština sv. Marije u Zadru, Zadar
1968, str. 101.

32) Ibid, str. 105.

33) Ibid, str. 106.

34) Ibid, str. 103, 107.

35) Ibid, str. 106.

- 36) Ibid, str. 105.
- 37) 16. II. 1565.
Reverendus dominus Hieronimus Lucicius canonicus et archipresbyter spalatensis ... vendidit ... domine Helene relicte nagistri Jacobi Goiacovich aurificis presenti ... unum terrenum ...
Sv. I/5, str. 237. HAS
- 38) C. Fisković, O.c. (31), str. 104.
- 39) C. Fisković, O.c. (31), str. 107; C. Fisković, Umjetnost i umjetnički obrt u Splitu 15. i 16. stoljeća, *Marulićev zbornik*, Zagreb, 1950, str. 153; C. Fisković, O.c. (31), str. 102, 103, 104; C. Fisković, Marulić i njegov likovni krug. Čakavska rič, Broj 1, Split, 1972, str. 80.
- 40) C. Fisković, Zadarski srednjovjekovni majstori, Split 1959, str. 201;
S. Gunjača, Repertorium Actuum Domini Antonij de Zandonatis ...
Starine, knj. 42, Zagreb, 1950, str. 290.
- 41) C. Fisković, O.c. (31), str. 106.
- 42) Ibid, str. 105.
- 43) C. Fisković, Trogirski zlatari od 13. do 17. stoljeća, *Starohrvatska prosvjeta* 14, Split, 1985, str. 190; C. Fisković, Igra loptom u renesansnoj Dalmaciji, *Mogućnosti XII*, br.12, Split 1959, 993.
- 44) C. Fisković, O.c. (39), str. 150-151, Usporedi i N. Bezić-Božanić, Renesansni umjetnički obrt u Dalmaciji, *Dani hvarskog kazališta, Renesansa*, Split, 1976, str. 334-359.
- 44a) Knjiga krštenih, Arhiv katedrale u Hvaru.
- 45) D. Božić, Bužančić, Il corredo della casa, con speciale riguardo alla città di Spalato e ai suoi rapporti con la sponda italiana, nel XVII secolo, *Rivista storica del Mezzogiorno*, XIX-XX, Roma-Lecce 1984-85; pag. 157. (Tu se uz sablju istočnjačkog podrijetla "semitaru" spominje i "smiterin", također ukrašen srebrom.) Vidi i G. Boerio, Dizionario del dialetto veneziano, Venezia 1856, pag. 662. Za zidne zavjese, spaliere, vidi i V. Han, Upotreba dekorativne kože u renesansnom Dubrovniku. *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku* IV-V, Dubrovnik, 1956. str. 250, 259; C. Fisković. Kuća P. Andreisa, povjesnika u Trogiru, *Izdanje Historijskog arhiva u Splitu*, sv. 7. Split, 1969.
- 46) Sv. 56, Splitski spisi, Histor. arhiv Zadar.
- 47) Ibid.
- 48) Sv. 22, Splitske oporuke. HAZ.
- 49) Die decimo suprascripto (quartodecimo mensis martij 1518). Actum Spalati ... personaliter constitutus magister Petrus Zakochevich aurifex et ser Hieronimus Traviza cives Spalati uti procuratores et co nomine fratalee Sancti Spiritu ...
Sv. 61. Splitski spisi. HAZ.
- 50) Ibid. str. 530.
- 51) 1518 die 24 martij
... Un pe de calese ... quatro agi d'arzeno ... Anuli cinque de arzeno basso.
- 52) C. Fisković, Dalmatinski majstori u srednjovjekovnoj Bosni i Hercegovini, *Radovi sa simpozijuma "Srednjovjekovna Bosna i europska kultura"*. Zenica, 1973, str. 173.

Zahvaljujem gospođi Nataši Bajić, ravnateljici Historijskog arhiva u Splitu, koja mi je omogućila rad. Pri spominjanju pojedinih svezaka naveo sam i stariji im broj, koji imahu dok sam ranije radio u Arhivu.

Cvito Fisković

GLI ORI E GLI ARGENTI DEGLI SPALATINI NEL 16 SECOLO

Riassunto:

In Dalmazia si trova tuttora conservata una quantità rilevante di costosi e pregevoli oggetti ecclesiastici d'argento e d'oro, artisticamente lavorati, le cui origini risalgono ai secoli ormai remoti. Sono molto rari però gli oggetti lavorati in questi metalli preziosi che si sono potuti conservare nelle case e famiglie private. Ornamenti d'argento, d'oro o dorati, ricchi e multiformi, che facevano parte dei costumi antichi sono andati in gran parte perduti con il passar del tempo a causa di impoverimento, decadenza o disgregazione delle famiglie una volta agiate. Da una sì cattiva sorte non furono risparmiati neppure altri oggetti preziosi, posate, forchette, coltelli e piatti d'argento e tanto meno le armi argentate di ogni genere.

Questi manufatti, prodotti d'arte applicata, erano tutti opera di antichi maestri orafi e armaioli, la presenza dei quali in Dalmazia era notevole lungo tutto il corso dei secoli, a cominciare dall'alto Medioevo sino ai nostri giorni. I loro nomi, conservati negli archivi dei comuni dalmati, sono in prevalenza croati. Oltre la documentazione d'archivio concernente la loro presenza ed attività, negli archivi e particolarmente negli inventari di famiglie antiche e di singoli cittadini sono conservati i documenti che comprovano l'esistenza di molteplici e differenti oggetti argentei e aurei. Valendosi dei documenti trovati nell'archivio della città di Split l'autore ricorda nell'articolo oggetti e orafi che esistevano nel 16 secolo, all'età del tardo Rinascimento, citandone i relativi dati secondo le fonti originali, riportate nelle note a piè di pagina.

Approfondendo le proprie ricerche già pubblicate al riguardo l'autore cerca di completare così il quadro delle condizioni culturali in Dalmazia, compresa la città di Split, dove si sono conservate non poche case di stile gotico o gotico-rinascimentale che erano tutte corredate di suppellettili e oggetti d'arte mentre in alcune di esse si trovavano le botteghe di orafi. Tutti questi mobili, ornamenti e fornimenti sono andati perduti con l'andar del tempo ed è solo grazie ai documenti d'archivio che ci è rimasta viva la testimonianza che dietro le facciate ancora conservate dei palazzi spalatini del 16 secolo la parte interna di essi era fornita di mobili d'arte, posate e di tutto il complesso degli oggetti che servivano a guarnirne le sale e stanze.

E così che si è riusciti a illustrare meglio, almeno in parte, l'immagine della città di Split dell'epoca rinascimentale, fermo restando che questo argomento fu già ripetutamente trattato in diverse riviste scientifiche, particolarmente per quanto riguarda la sua parte architettonica.

Preveo: Ivo Donadini